

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH - YL
(2025 - 2026) Ders Bilgi Formu

Ders Adı	Kodu	Yarıyıl	T+U Saat	AKTS	Z / S
Vakıf Medeniyeti ve Müesseseleri I	TAR5037		3 + 0	7,5	Seçmeli
Birim Bölüm	Tarih - YL - Lisansüstü (Yüz yüze)				
Amaç	Vakıf Medeniyeti ve Müesseseleri dersi, İslam ve Osmanlı medeniyetinde vakıf kurumunun tarihsel kökenlerini, gelişim sürecini ve toplumsal etkilerini öğretmeyi amaçlar. Bu ders, öğrencilerin vakıflar aracılığıyla şekillenen sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları analiz etmelerini sağlar. Aynı zamanda öğrencilere, vakıf müesseseleri üzerinden geçmiş ile günümüz arasında ilişki kurma becerisi kazandırır.				
Ders İçeriği	Vakıf kavramı, İslam medeniyetinde Allah rızası için yapılan sürekli hayır anlayışına dayanır. Vakıf, malın mülkiyetinin kamu yararına tahsis edilmesiyle oluşur. İslam hukukunda vakfın dayandığı temel ilkeler fıkhi esaslara göre şekillenmiştir. Vakıfların İslam dünyasında ilk örnekleri Hz Peygamber dönemine kadar uzanır. Hz Ömer'in Hayber hummalıği ile yaptığı vakıf, ilk kurumsal örneklerden biridir. Emevîler ve Abbasîler döneminde vakıflar gelişerek farklı alanlara yayıldı. Anadolu'da vakıf müessesesi özellikle Selçuklular döneminde güçlü bir şekilde kurumsallaştı. Osmanlılar vakıf geleneğini daha sistemli ve geniş çaplı bir yapıya kavuşturdu. Osmanlı toplumunda hemen her alanda vakıflar aracılığıyla hizmet üretildi. Eğitim kurumları, medreseler çoğunlukla vakıflar tarafından finanse edilmiştir. Sağlık hizmetleri de darüşşifa ve darülaceze gibi vakıf kurumlarıyla sağlanmıştır. Vakıflar, şehir planlamasında büyük rol oynamış, cami, çeşme, han gibi yapılar inşa edilmiştir. Osmanlı'da kadınlar da vakıf kurmuş ve yönlendirmiştir. Padişahlar, vezirler ve halk, vakıf kurarak sosyal dayanışmaya katkı sağlamıştır. Vakfiye, bir vakfın kuruluş belgesidir ve çok önemli tarihî kaynak niteliğindedir. Vakfiyeler dönemin sosyo-kültürel yapısını anlamak için çok değerli belgelerdir. Osmanlı arşivlerinde binlerce vakfiye belgesi günümüze ulaşmıştır. Vakıf gelirleri genellikle tarım arazisi, dükkân, han veya su gelirlerinden sağlanmıştır. Mütevelli, vakfın yönetiminden sorumlu kişidir. Vakıf yöneticileri belirli denetim mekanizmalarına tabidir. Kadılar, vakıfların hukukî denetimini sağlayan önemli mercilerdir. Vakıf taşınmazları satılamaz, bağışlanamaz, miras bırakılamaz. Vakıfların hukukî statüsü "ebedîlik" ve "devredilmezlik" ilkesine dayanır. Osmanlı'da vakıflar sayesinde halk vergiden bağımsız bazı hizmetlere ulaşabilmiştir. Fakir, yetim, dul ve kimsesizler için birçok sosyal vakıf kurulmuştur. Kervansaraylar ve aşevleri, seyyahlar ve fakirler için kurulmuş vakıf eserleridir. Vakıflar kültürel üretimi desteklemiş; kütüphaneler, sanat atölyeleri oluşturmuştur. Vakıflar aracılığıyla toplumda sınıfsal farklılıklar hafifletilmeye çalışılmıştır. Cami ve külliyeler, çoğu zaman bir vakıf sisteminin merkezinde yer alır. Vakıf medeniyeti, Osmanlı'nın toplumsal bütünlüğünü sağlayan ana kurumlardan biri olmuştur. Osmanlı'da vakıf kurmak bir statü ve prestij göstergesi sayılmıştır. Devlet, vakıf mülklerine doğrudan el koymaz, ancak bazı istisnai durumlarda müdahale edebilmiştir. Vakıflar bazen siyasi amaçlarla da kullanılmıştır. Tanzimat sonrası dönemde vakıf yönetimleri modernleştirilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet döneminde vakıflar yeni yasal çerçevelerle yeniden tanımlanmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü, bu kurumsal dönüşümün merkezinde yer almıştır. Vakıf anlayışı zamanla değişmiş, sivil toplum kuruluşları benzeri yapılar ortaya çıkmıştır. Günümüzde birçok özel vakıf eğitim, sağlık, kültür gibi alanlarda faaliyettedir. Osmanlı vakıf sistemi bugünkü kamu-sivil toplum iş birliği modellerine ilham olmuştur. Vakıflar, yerel yönetimlerin yükünü azaltan bir kamu hizmet mekanizmasıdır. Vakıf kurumları, sadaka-i carie anlayışıyla bireysel sorumluluğu kurumsallaştırır. Vakıflar, sosyal adaletin sağlanmasında dini ve ahlaki bir motivasyon üretir. Vakıf sisteminin İslam dünyasında farklı örnekleri ve türleri bulunmaktadır. Modern vakıf hukuku, Osmanlı ve İslam mirasından etkilenmiştir. Uluslararası vakıflar, küresel çapta sosyal hizmet sunan yapılardır. Vakıf müesseseleri geçmişten bugüne değişen sosyo-ekonomik yapılarla birlikte evrilmiştir. Ders kapsamında farklı dönemlere ait vakfiye belgeleri incelenir. Vakıf türleri, gelir kaynakları ve hizmet alanları karşılaştırmalı olarak ele alınır. Öğrenciler, vakıf yapılarının mekânsal ve işlevsel çözümlerini yapmayı öğrenir. Ders sonunda öğrenciler, vakıf medeniyetinin tarihsel sürekliliği ve günümüzde ilişkisini yorumlayabilecek düzeye ulaşır.				

Ders Kaynakları

KAYNAKLAR, .. Abdullah Enverî – Târih-i Enverî, Abdülkadir Kadri – Târih-i Kadri Efendi, Ahmed Cevdet Paşa – Ma'rûzât, Ahmed Lütfi Efendi – Vekayi'-i Lütfi, Ali – Mir'âtü'l-Memâlik, Ali Emîrî Efendi – Tarih ve Vakıf Belgeleri Derlemeleri, Âşıkpaşazâde – Tevârih-i Âl-i Osman, Celalzâde Mustafa – Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Menâzil, Cevdet Paşa – Târih-i Cevdet, Çelebizâde Âsım – Târih-i Âsım, Defterdar Sarı Mehmed Paşa – Zübde-i Vekayiât, Evliya Çelebi – Seyahatnâme, Hafız Hüseyin Ayyansarâyî – Hadîkatü'l-Cevâmi, Halil Nuri Bey – Netâyicü'l-Vukûât, Hasan Beyzâde – Târih-i Hasan Beyzâde, Hasan Hüsnü Paşa – Hatırat, Hoca Saadeddin – Tâcüt-Tevârih, Hüseyin Vassâf – Sefine-i Evliya, İdris-i Bitlisi – Heşt Bihişt, Kânî Mehmed Efendi – Tarih-i Kânî, Kâtibzâde Mehmed Refik – Târih-i Enderûn, Katip Çelebi – Fezke, Kemalpaşazâde – Tevârih-i Âl-i Osman, Lütfi Paşa – Âsafnâme, Mehmed Esad Efendi – Üss-i Zafer, Mehmed Halife – Tarih-i Gilmanî, Mehmed Şemseddin (Sami) – Kamusü'l-A'lâm, Mustafa Âî – Kûnhü'l-Ahbâr, Mustafa Safî – Zübdetü't-Tevârih, Nâfiz Paşa – Mecmûa-i Târihiye, Naîmâ – Târih-i Naîmâ, Neşrî – Kitâb-ı Cihannümâ, Nişancı Mehmed Efendi – Târih-i Nişancı, Nişancı Mehmed Paşa – Kanunnâme-i Âl-i Osman, Oruç Bey – Oruç Bey Tarihi, Peçevi İbrahim Efendi – Peçevi Tarihi, Râşid Mehmed Efendi – Târih-i Râşid, Rûhî Târikî – Târih-i Rûhî, Silahtar Fındıklılı Mehmed Ağa – Nusretname, Solakzâde Mehmed Hemdemî – Târih-i Solakzâde, Subhî Mehmed Efendi – Subhî Târihi, Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman – Mür'it-Tevârih, Şerif Efendi – Tezkire-i Şerif, Şeyhülislâm Esad Efendi – Târihçe-i Vekayi, Tursun Bey – Târih-i Ebû'l-Feth, Vakanüvis Abdurrahman Şeref – Tarih-i Devlet-i Osmaniye, Vâsif Efendi – Târih-i Vâsif, Vecihî – Târih-i Vecihî, Yirmisekiz Çelebi Mehmed – Paris Sefâretnâmesi, .. ÇALIŞMAESERLER, .. A Kevin Reinhart – Before Revelation, the Boundaries of Muslim Moral Thought, Ahmet Akgündüz – Osmanlı Vakıf Hukuku, Ahmet Akgündüz – Vakıf Müessesesi ve Tarihi Gelişimi, Ahmet Tabakoğlu – Osmanlı Ekonomisi, Ali Himmet Berki – İslam'da ve Osmanlı'da Vakıf Müessesesi, Amy Singer – Constructing Ottoman Beneficence: An Imperial Soup Kitchen in Jerusalem, Ayşe Durakbaşı – Osmanlı Kadınlarının Hayır Faaliyetleri, Bahaeddin Yediyıldız – Osmanlı Vakıf Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme, Bahaeddin Yediyıldız – XI. Asır Türk Vakıflarının Sosyal Tarih Açısından Tetkiki, Bekir Karlığa – Vakıf Medeniyeti ve Kültür Tarihimiz, Boğaç Ergene – Local Court, Provincial Society and Justice in the Ottoman Empire, Dina Rizk Khoury – State and Provincial Society in the Ottoman Empire: Mbsul, 1540–1834, Donald Quataert – Ottoman Manufacturing in the Age of the Industrial Revolution, Ekmeleddin İhsanoğlu – Osmanlı Bilim Literatürü Tarihi, Eric Dursteler – Renegade Women: Gender, Identity, and Boundaries in the Early Modern Mediterranean, Feridun M. Emecen – Osmanlı'da Sosyal Hayat Üzerine Araştırmalar, Gabriel Baer – Studies in the Social History of Modern Egypt, George Makdisi – The Rise of Colleges: Institutions of Learning in Islam and the West, Guy Burak – The Second Formation of Islamic Law: The Hanafi School in the Early Modern Ottoman Empire, Günay Kut – Osmanlı Kütüphaneleri ve Vakıfları, Halil İnalçık – Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), Halil İnalçık – Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet, Halil İnalçık – Vakıf Müessesesinin Osmanlı Sosyal Yapısındaki Rolü, Heath W. Lowry – The Story Behind the Story: The Foundations of the Ottoman Empire, İsmail Erünsal – Osmanlı Eğitim Sistemi ve Vakıflar, İsmail Erünsal – Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri, İsmail Hakkı Uzunçarşılı – Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, James Reilly – Foundations of Modern Syrian Society: The Ottoman Legacy, Jane Hathaway – The Arab Lands under Ottoman Rule, 1516–1800, Leslie Peirce – The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire, Linda Darling – Revenue-Raising and Legitimacy: Tax Collection and Finance Administration in the Ottoman Empire, Madeline Zilfi – Women and Slavery in the Late Ottoman Empire: The Design of Difference, Mehmet Genç – Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi, Michael Bonner – Waqf and the Public Sphere: Legal and Political Perspectives, Michael Winter – Society and Religion in Early Ottoman Egypt, Mikhail Rodionov – Waqf in Yemen: Legal Principles and Social Practice, Mona Hassan – Longing for the Lost Caliphate: A Transregional History, Murat Çizakça – Osmanlı Vakıfları: Tarihi ve Modern Yansımaları, Mustafa Kara – Osmanlılarda Dini Hayat ve Vakıflar, Mustafa Kara – Türk Vakıf Medeniyeti, Necdet Sakaoğlu – Osmanlı'da Eğitim ve Vakıf Kurumları, Nelly Hanna – In Praise of Books: A Cultural History of Cairo's Middle Class, Sixteenth to the Eighteenth Century, Ronald Jennings – Vakfs of Kayseri: A Study in Ottoman Social History, Suraiya Faroqhi – Subjects of the Sultan: Culture and Daily Life in the Ottoman Empire, Suraiya Faroqhi – Osmanlı'da Kentler ve Kentliler, Timur Kuran – The Long Divergence: How Islamic Law Held Back the Middle East, Ulrike Freitag – Translocality: The Study of Globalising Processes from a Southern Perspective (bölüm: vakıf yapıları), Vedat Turğut – Eski Dünya Düzeni'nden Yeni Dünya Düzeni'ne Vakıflar (Başlangıcı'ndan Cumhuriyet'e), Vedat Turğut – Germiyanogullarının Menşei, Vakıfları ve Batı Anadolu'nun Türkleşmesi Meselesi Üzerine, Vedat Turğut – Kır/Kayır Hanlı Enverî/Aydinoğulları'nın Osmanlılaşma Süreci ve Vakıfları Üzerine, Vedat Turğut – Menteşe bey'in İsmi, menşei ve menteşeoğulları'nın vakıflarına dair, Vedat Turğut – Orhan Bey Vakıfları, Vedat Turğut – Osmanlı Kuruluş Coğrafyasında Vakıflar ve Şehirleşme, Vedat Turğut – Süleyman Paşa Vakıfları, Vedat Turğut – Vakıf Belgeleri Işığında Umur Bey ve Lala Şahin Paşa'nın Menşei ve Osmanlılar ile İttifakı'na Dair, Vedat Turğut – Vakıf Belgelerinde Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi Aileleri Malkoçoğulları ve Mhaller, Vedat Turğut – Vakıflar, Vedat Turğut – Vakıflar Bankası'nın Kuruluşuna Kadar Türkiye'de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, Vedat Turğut – Yitirilen Mirasımız Balkanlarda Kurulan Osmanlı Vakıfları Fethinden XI Yüzyılın Sonlarına Kadar, Vedat Turğut – Yitirilen Mirasımız Çirmen Sancağı Vakıfları Fethinden XI Yüzyılın Sonlarına Kadar, Vedat Turğut – Yitirilen Mirasımız Niğbolu Sancağı Vakıfları Fethinden XI Yüzyılın Sonlarına Kadar, Vedat Turğut – Yitirilen Mirasımız Selanik Sancağı Vakıfları Fethinden XI Yüzyılın Sonlarına Kadar, Vedat Turğut – Yitirilen Mirasımız Silistre Sancağı Vakıfları Fethinden XI Yüzyılın Sonlarına Kadar, Vedat Turğut – Yitirilen Mirasımız Siroz Sancağı Vakıfları Fethinden XI Yüzyılın Sonlarına Kadar, Vedat Turğut – Yitirilen Mirasımız Vize Sancağı Vakıfları Fethinden XI Yüzyılın Sonlarına Kadar, Yaron Ben-Naeh – Jews in the Realm of the Sultans: Ottoman Jewish Society in the Seventeenth Century, Zeynep Tarım Ertuğ – Osmanlı'da Vakıflar ve Toplumsal Hayat, Ziya Kazıcı – Osmanlılarda Aile ve Kadın Vakıfları

Hafta	Konu
1	Vakıf kavramı, İslam hukukundaki yeri ve tarihsel temelleri
2	Osmanlı öncesi İslam dünyasında vakıf müesseseleri: Emevî, Abbâsî ve Selçuklu uygulamaları
3	Osmanlı'da vakıf sisteminin ortaya çıkışı ve ilk vakıflar
4	Vakıf hukukunun temel ilkeleri: Vakfın kuruluşu, şartları ve geçerliliği
5	Vakfiyeler: Yapısı, dili ve tarihsel kaynak olarak değeri
6	Osmanlı'da vakıf çeşitleri: Eğitim, sağlık, imar ve sosyal yardım vakıfları
7	Kadınların vakıf kurucusu olarak rolü; saray kadınlarının vakıf faaliyetleri
8	Ara Sınav
9	Külliye sistemi ve vakıf yapılarının şehir planlamasındaki yeri
10	Vakıf yöneticileri (mütevelli, âmile) ve denetim mekanizmaları
11	Taşrada vakıf uygulamaları: Anadolu, Rumeli ve Arap vilayetleri
12	Hayvanlar, yolcular ve kimsesizler için kurulmuş özel vakıflar
13	Tanzimat dönemi vakıf düzenlemeleri ve Evkaf Nezareti'nin kuruluşu
14	Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte vakıf müesseseleri ve dönüşümleri
15	Günümüzde Osmanlı vakıf mirası ve modern vakıf anlayışı
16	Yarıylı Sonu Sınavı

Program Çıktıları	
1	Lisansüstü eğitim sırasında öğrenci, tarihin yalnızca olayların ne zaman ve nasıl olduğunu inceleyen bir bilim dalı olmadığını, olaylar arasındaki ilişkilerin ve bu ilişkiler sonucu ortaya çıkan olguların tahlilini hedeflediğini öğrenmiştir. Bu sayede olayları değerlendirirken çeşitli tahlil ve tespitler yaparak, tarihi hadiselerle daha derinlemesine vakıf olunabileceğini bilir.
2	Sosyal bilimlerin sağladığı modern araştırma yöntemlerini uygulayarak çeşitli alanlarda özgün araştırmalar yapabilir. Bu araştırmalarında ana kaynaklara ulaşır, bunların sağladığı bilgileri değerlendirebilir.
3	Alanıyla ilgili yapılmış herhangi bir araştırmanın özgün ve bilimsel yeterlilikte bir çalışma olup olmadığı tayin edebilir.
4	Tarih disiplini ile ilgili konularda uzman ya da bilgisi olmayan dinleyicileri bilgilendirir, onlara elde ettiği bulgularla ilgili düşüncelerini açık bir biçimde yazılı ve sözlü olarak ifade eder.
5	Sosyal bilimlerin sağladığı metodolojik ve kuramsal imkanları kullanarak tetkik, tahlil ve teşhis yapabilme yeteneğine sahiptir.
6	Sahasıyla ilgi çalışmaları yetkin bir şekilde ve inisiyatif kullanarak yapabilir.
7	Araştırmaları esnasında karşılaşılabileceği engelleri nasıl aşacağını bilir ve çözümleri uygular.
8	Çalışmaları sırasında bilimsel ahlaki değerleri bir an olsun unutmadan, bunlara sadık kalır.
9	Tarihçinin sürekli çalışması ve sahasıyla ilgili yayınları takip etmesi gerektiğini bilir. Bunları takip ederken, yeni gelişmelerden ve varılan bilimsel sonuçlardan haberdar olur.
10	Çalışmalarının sonuçlarının sadece meslektaşlarına değil, çeşitli toplumsal kesimlere de ulaşmasını sağlar.
11	Ülkenin kültürel, medeni ve milli varlığının gelişmesi için bu sonuçları azami ölçüde kullanır.
12	Bir sosyal bilimci olduğunun farkında olarak toplumla bağlarını hem mesleki, hem de insani anlamda güçlü tutar.
13	Kaynak dillerini bilir. Tarih alanında yapılmış güncel araştırmaları takip ederek yeterli düzeyde anlayabilir ve meslektaşları ile iletişim kurabilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahip olmayı amaç edinir.
14	Tarih metodolojisini kullanarak, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, yorumlama ve sentez yapma becerilerine sahiptir ve alanıyla ilgili çalışmaları bağımsız veya ortak çalışma olarak yürütebilir.

Ders Öğrenme Çıktısı - Program Çıktıları (1 -5 Puan Aralığı)														
Ders Öğrenme Çıktısı	PÇ 1	PÇ 2	PÇ 3	PÇ 4	PÇ 5	PÇ 6	PÇ 7	PÇ 8	PÇ 9	PÇ 10	PÇ 11	PÇ 12	PÇ 13	PÇ 14
Öğrenci, vakıf kavramını tanımlar ve temel ilkelerini açıklar.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Öğrenci, vakıfların sosyal, kültürel ve ekonomik işlevlerini analiz eder.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Öğrenci, vakfiye belgelerini tarihsel birer kaynak olarak değerlendirir.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Öğrenci, vakıf kurumlarının şehirleşme ve mimarideki rolünü örneklerle açıklar.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Öğrenci, geçmişteki vakıf uygulamalarıyla günümüz sivil toplum kurumları arasında karşılaştırma yapar.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ortalama Değer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

<https://ebs.bilecik.edu.tr/pdf/dersbilgietir/439745>